

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

Alla (jobb) behövs
– en diskursanalys av debatten om att skapa arbete

Författare: Linus Larsson
Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp
Höstterminen 2016
Handledare: Carl-Göran Heidegren

Abstrakt

Författare: Linus Larsson

Titel: Alla (jobb) behövs – en diskursanalys av debatten om att skapa arbete

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Sociologiska institutionen, höstterminen 2016

Den här uppsatsen handlar om hur begreppet arbete och arbetets värde och mening framställs i mediedebatten om att skapa jobb. Utgångspunkten är fenomenet att ”skapa jobb”, där arbete skapas för att sysselsätta människor snarare än för att en viss arbetssyssla efterfrågas eller behöver utföras i högre grad. Uppsatsens syfte är att undersöka hur arbete definieras som begrepp i debatten om att skapa jobb, hur ett *bra* eller *riktigt* arbete definieras och vilka värden eller vilken mening arbete ses ge individ och samhälle. Med diskursanalys som metod har debattartiklar relaterade till att skapa arbete och ”enkla jobb” analyserats, vilket resulterat i följande teman: ”Alla (jobb) behövs”, ”Riktiga arbeten och konstruerade jobb”, ”Kittet som håller ihop vårt samhälle” och ”Arbete som plikt och rättighet”. Teorier som använts i uppsatsen är bland annat Roland Paulsens teori om arbetssamhället, Jan Ch Karlssons hjälpbegrepp för att definiera arbete och Karl Marx teori om produktivt och improduktivt arbete. Några av uppsatsens slutsatser är att begreppet arbete ofta definieras som något som fyller ett behov eller producerar något som är av värde för andra människor och att ett *bra* eller *riktigt* arbete ses som något som har en bra lön eller som något som skapas genom efterfrågan. Arbete ses vara av värde för samhälle och individ bland annat genom att göra individen ekonomiskt självständig, generera skattepengar till samhället, utveckla kunskaper och bidra till sammanhållning och integration. Arbete definieras och värderas dock i huvudsak utifrån sitt ekonomiska värde, som ett medel för att utföra ett mål som inte är direkt kopplat till den utförda arbetssysslan. En annan slutsats är att fenomenet att ”skapa jobb” kan ses påverkat av en rättighetsdiskurs, där arbetet ses som lika delar rättighet och plikt för individen.

Nyckelord: Skapa jobb, begreppet arbete, full sysselsättning, rättighetsdiskurs, arbetets värde, arbetssamhället

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte och frågeställningar	2
3 Disposition	3
4 Metod	3
4.1 Tidigare forskning och alternativa metodval	4
4.2 Kvalitativ forskning-, och diskursanalysförfarande.....	5
4.3 Urval och avgränsningar	6
5 Arbetsbegreppet: Teori och diskussion.....	7
5.1 Rätten till arbete och arbetets värde.....	7
5.2 Produktivt - Improduktivt	9
5.3 Arbete som samhällsvetenskapligt begrepp.....	10
5.4 Sammanfattning av teorin	13
6 Analys och resultat.....	13
6.1 Alla (jobb) behövs.....	14
6.2 Riktiga arbeten och konstruerade jobb	17
6.3 Kittet som håller ihop vårt samhälle	21
6.4 Arbete som plikt och rättighet.....	23
7 Sammanfattande diskussion och slutsatser	26
8 Referenser	28

1 Inledning

Det talas mycket om arbete i den politiska debatten idag. Den stora frågan om *jobben* återaktualiseras ständigt, i samband med att nya eller återanvända problemformuleringar och lösningar presenteras eller inriktar sig på en viss grupp. Att frågan återigen får större fokus är kanske inte så konstigt – antalet arbetslösa som av olika anledningar har svårt att komma in på arbetsmarknaden ökar, nyanlända människor med olika förutsättningar och behov, långtidsarbetslösa med svårbedömd kompetens och ungdomar med otillräcklig utbildning eller erfarenhet.

För att få bukt med arbetslösheten tycks det idag dock inte längre räcka med att matcha, peppa eller få de arbetslösa att konkurrera med varandra. Det måste *skapas* fler jobb. Arbetslösa ungdomar, långtidsarbetslösa och nyanlända är utmaningen som ska lösas genom att skapa fler jobb med lägre kvalifikationskrav eller genom att erbjuda utbildning för de arbetslösa – beroende på vem man frågar. De två senaste åren har ett flertal nya förslag och satsningar presenterats som potentiella lösningar på jobbfrågan. Detta har märkts kanske främst i begreppet ”enkla jobb”, men även i begrepp som ”vardagsjobb”, ”extratjänster”, ”beredskapsjobb”, ”introduktionsanställning”, ”startjobb”, ”förstajobbet-anställning” och ”matchningsanställning”. Även om dessa olika begreppslanseringar till viss del sitter på olika problemformuleringar och olika lösningar kan vi konstatera att de alla tycks ha samma medicin för att bota sjukdomen arbetslöshet – att skapa jobb. Det är bara receptet för medicinen som skiljer sig.

När arbete debatteras ses det ofta inneha flera viktiga funktioner för samhälle och individ med ett flertal tillskrivna värden. Först och kanske främst som ett instrumentellt värde; att arbetet inbringar skattepengar för samhället och ger individen en kontroll över sin egen ekonomi. Vidare argumenteras arbetet inneha socialiserande och utvecklande värden för individ och samhälle; att arbetet ger människor rutiner, en möjlighet att bli en del av samhället, en känsla av göra nytta och att den utförda arbetssysslan faktiskt behövs. Jobben blir avgörande för integrationen av nyanlända och för att ungdomar ska bli delaktiga i samhället. Det tycks finnas en föreställning om att lönearbetet i sin form och i sitt utförande har flera viktiga egenskaper för att integrera, engagera och bygga ”ett starkt Sverige”.

Att ett arbete, vilket som helst, besitter åtminstone vissa av dessa egenskaper är svårt att helt avfärda. Men till vilken grad ett arbete på eller under minimilönenivå och med oregelbunden arbetstid och arbetsgrad fungerar socialiserande eller ekonomiskt stabiliserande är mer tveksamt. I en debatt där *vilket jobb som helst* ofta är förutsättningen för debatten, blir

det för mig sociologiskt intressant att undersöka vilka värden och vilket meningsskapande arbetet i allmänhet och *de skapade jobben* i synnerhet ses ge individ och samhälle.

Genom att undersöka mediedebatten om att skapa jobb kommer jag studera vilka värden och vilken mening som arbetet ses ha för samhälle och individ, hur arbetslöshet problematiseras och vilka lösningar som presenteras. Finns det någon definition för vad som är ett bra arbete och vad som inte är det, även när premisserna är *vilket jobb som helst*?

Genom att undersöka hur mediedebatten om att skapa jobb förs och inom vilka ramar den rör sig, gör jag en ansats att spegla arbetets roll i den politiska debatten och hur arbetet kan förstås i ett större samhällsligt perspektiv. Genom att granska och teoretisera grundbulten i denna debatt, *begreppet arbete*, kommer jag att diskutera och problematisera hur definitionen av arbete ser ut i debatten, vad som kännetecknar och *inte* kännetecknar ett arbete och vilka värden som upplevs skapas av arbetet. Vad de skapade jobben ger för värde förutom ekonomiskt – som mening, struktur och integration – alltså värden som inte är direkt kopplade till vad som tycks vara den enda gemensamma nämnaren för arbetet, lönen.

2 Syfte och frågeställningar

Mina forskningsfrågor och problemformuleringar grundar sig i den kritik av arbetet som vuxit fram inom samhällsvetenskaplig forskning. Jag har utgått ifrån kritiken som framförts mot dagens lönearbete av sociologen Roland Paulsen (2010) och den begreppsliga undersökning och ifrågasättandet av arbetsdefinitionen som lyfts av sociologen Jan Ch Karlsson (2013). Utifrån kritiken av arbetets roll i dagens samhälle gör jag en ansats att närma mig en mer konkretiserad bild av hur diskursen om arbete i mediedebatten kan förstås med en arbetskritisk analys och ett begreppsligt ifrågasättande av arbetsdefinitionen och dess värden. Jag ser en problematik i mediedebattens okritiska definition av vad ett arbete är och ser ett möjligt undersökningsområde i hur diskursen om arbete skapar, upprätthåller och möjliggör en bild av att ett arbete tycks kunna vara *vad som helst som inbringar pengar*. Då själva begreppet arbete är omdebatterat och svårdefinierat och kommer jag lägga visst fokus på hur arbete kan och har definierats i sociologisk teori och utifrån detta diskutera hur arbete definieras i mediedebatten.

Mina frågeställningar blir därför följande:

Hur definieras arbete som begrepp i mediedebatten om att skapa jobb?

Vilka synsätt på vad som är ett *bra* eller *riktigt* arbete är centrala i debatten?

Vilka värden och vilken mening ses arbetet ge individ och samhälle?

3 Disposition

Här följer en kort redogörelse för uppsatsens disposition. Efter dispositionen följer ett metodkapitel, där jag redogör för min valda metod diskursanalys i samband med min urvalsprocess. Jag argumenterar för diskursanalysens relevans för att undersöka mina valda forskningsfrågor, men presenterar även alternativa metodval och pekar på eventuella begränsningar som min metod har. Kort sagt, vad jag kan säga och inte säga utifrån min empiri och mitt metodval.

I uppsatsens nästa del presenteras det teoretiska ramverk som jag kommer att använda mig av i min analys. Jag lyfter fram ett antal teorier och diskuterar och argumenterar för deras tillämpbarhet på debatten om att skapa jobb. Jag presenterar Roland Paulsens (2010) teori om arbetssamhället och arbetsideologin, och hur målet för full sysselsättning och rättighetsdiskursen kan förstås ur ett historiskt perspektiv i dagens mediedebatt. Därefter presenteras Marx teorier om produktivt och improduktivt arbete genom Tony Johansson (2003) och hur denna teori kan förstås i relation till målet full sysselsättning. Sist presenterar jag med hjälp av Jan Ch Karlsson (2013) hur begreppet arbete har definierats och hur värde- och meningsskapande i arbetet kan förstås.

I min resultatdel presenteras mitt empiriska material utifrån de tematiseringar jag har funnit mest intressanta eller slående. Materialet diskuteras utifrån mitt teoretiska ramverk med hjälp av diskursanalys. Slutligen kommer jag att sammanfatta och återkoppla mina slutsatser och resonemang till mina ursprungliga forskningsfrågor.

4 Metod

Genom att jag själv påverkas och är en del av den sociala verklighet jag undersöker och genom att mitt intresse för forskningsfrågorna springer ur en bakgrund av arbetskritisk teori, färgas denna uppsats av min förförståelse för ämnet. Denna förförståelse påverkar min relation till det empiriska materialet och genom att erkänna detta, och synliggöra mig själv som subjekt i min arbetsprocess, kan jag få ett mer reflexivt förhållningsätt till min analys och tydligare synliggöra var olika resonemang härstammar från (Hennink, Hutter och Bailey, 2011:19).

Jag menar att vad och hur det talas om arbete i politiken, media och organisationer färgar vår bild av *vad* ett arbete är och *varför* det är viktigt att arbeta. Diskursen centreras kring att jobbet i sig är ett självändamål – inte handlingen som utförs, vilket värde det skapar eller vilken nytta det gör. Jobbet ger den som arbetar en lön, och löser på detta sätt *problemet* den arbetslöse innebar som ekonomisk samhällsbelastning. Vad arbetssysslan bidrar med för

värde till samhället, i form av samhällsnytta eller bruksvärde, och vilken mening som individen får ut av sitt arbete blir däremot otydligare. För att få svar på hur arbete definieras och vad som ses vara arbetets värde och mening menar jag att debatten om jobbskapande och enkla jobb är sociologiskt intressant att studera.

För att på ett fruktbart sätt kunna diskutera hur den politiska diskursen om arbete skapar en uppfattning och en syn på vad ett *riktigt* eller *bra* arbete är och vilket värde- och meningsskapande som ses kopplat till arbetet, behövde jag först en definition av begreppet arbete. En sådan definition är någon jag märkte var långt ifrån självklar eller entydig. Vad är ett arbete, vilka krav måste uppfyllas för att en aktivitet eller syssla skall definieras som arbete? Jag kom att mer och mer intressera mig för denna bit i mitt arbete och lät den därför växa till ett viktigt tema.

4.1 Tidigare forskning och alternativa metodval

Att angripa denna frågeställning skulle säkerligen vara möjligt att göra på ett flertal andra sätt och genom detta få fram många andra intressanta sidor och perspektiv av hur arbete definieras och hur arbetets form och funktion skapas och reproduceras. Roland Paulsen presenterar i sin bok *Arbetsamhället – hur arbetet överlevde teknologin* en studie av arbetets betydelse för samhället och hur vi hamnat där vi är idag, vilket i Paulsens ögon är ett *arbetsamhälle* där arbetet är ett självändamål (Paulsen, 2010:9) Med litteraturstudie som metod argumenterar Paulsen för att människans relation till arbetet har förändrats drastiskt, från att vara en förbannelse till att bli en plikt och en rättighet. I *arbetsamhället* skapas arbete genom tillväxt, snarare än att tillväxt skapas av arbetet, och den teknologiska utvecklingen ses som ett hot mot den fulla sysselsättningen, snarare än som en möjlighet att kunna arbeta mindre.

Ett annat möjligt undersökningsområde skulle kunna vara att utifrån en liknande frågeställning genomföra intervjuer, exempelvis med handläggare på Arbetsförmedlingen, arbetssökare eller företagare och få deras bild av arbete och vad som eftertraktas eller förväntas av dem. Detta skulle kunna ge en djupare förståelse för hur diskursen om arbete direkt påverkar människor; hur livssituation och självbild skapas och återskapas i den diskursiva kontexten om arbete. Hur arbete blir nödvändig som självförverkligande och hur arbetslöshet ses som ett problem, vare sig det betraktas som självförvållat eller del av en större samhällsligt problem. Svårigheten här vore dock att verkligen få svar på de specifika frågor och teman som är jag ser mest intressanta, och att finna de tendenser som ger en bild av något större.

Jag ser relevansen i att tillämpa en kvalitativ forskningsmetod på mina forskningsfrågor istället för en kvantitativ metod då jag vill undersöka språket – *hur* debatten förs, *vilken* problematik som presenteras. En större surveyundersökning med frågor som mäter attityder till arbete – varför man arbetar där man gör, vilka drivkrafter man har för att arbeta etc. – skulle kunna peka på tendenser till hur människor uppfattar sitt arbete och sina möjligheter att påverka och förändra sin situation. Detta skulle troligtvis kunna leda till intressanta insikter, men det är inte riktigt detta jag vill komma åt.

4.2 Kvalitativ forskning-, och diskursanalysförfarande

För att närma mig min undersökningsfråga har jag valt diskursanalys som metod för min uppsats. Genom detta val blir metoden även en del av teorin i mitt arbete, då jag väljer att betrakta språket som en social praktik som påverkar handlingsutrymmet och sätter konventioner, regler och ramar för tal, skrift och handling (Bergström och Boréus, 2012:23).

Texter kan delas in i olika genrer, där en genre har ett visst syfte och användningsområde. (Bergström och Boréus, 2012:22). Det material jag valt till mitt studieobjekt, debattartiklar, har som syfte att vara opinionsbildande och uppmuntra till politisk handling rörande företeelser som kan tänkas påverkas genom politiska beslut. Mitt empiriska material är författat av politiker eller intresseorganisationer som har intressen rörande diskursen om arbete, och debattartiklarna kan till formen i stor del liknas vid riksdagsmotioner. En motion består ofta först av en del där samhällsproblemet ringas in, sedan en argumentation för hur problemet bör lösas och slutligen ett handlingsförslag (Bergström och Boréus, 2012:22), en mall som merparten av de debattartiklar jag studerat förhåller sig till.

Med diskursanalysen som metod undersöker jag vilka förutsättningar som diskursen om arbete sätter för vad som kan sägas eller föreställas – vilken verklighet förhåller den argumenterande texten sig till och vilka ramar att förhålla sig till sätts? Vad talas det om och omvänt, vad talas det inte om? (Bergström och Boréus, 2012:23). Vilka tematiska objekt blir centrala i kommunikationen med läsaren, vilka ordval använder man och vad betyder de? I diskursanalys ses språket som konstituerande, formande, av den sociala kontexten. Genom att inom diskursen förhålla sig till, eller utmana, begrepp och problemformuleringar verkar språket som aktivt formande, dels genom att verka för förändring och dels genom att upprätthålla status quo (Fairclough och Wodak, 1997, refererat i Bergström och Boréus, 2012:356). Diskursanalysen intresserar sig för hur makt utövas genom språket; vilken mening ett föremål, fenomen eller ord innehar och vad som kan och får sägas inom diskursen. Denna

mening och detta samtalsutrymme är något som kan utmanas för att en viss tolkning av ett sammanhang, begrepp eller fenomen ska ses som ”den rätta”, den sanna kunskapen (Bergström och Boréus, 2012:379). Språket ses som en diskursiv praktik, där diskursanalysen gör anspråk att förklara hur ideologi och makt utövas.

Enligt kritisk diskursanalys menar man även att diskurser är konstituerade, formade, av den sociala kontexten. De förutsättningar utifrån hur arbete och arbetslöshet kan debatteras, vad som kan sägas och hur det kan diskuteras och problematiseras, ses som formade av en social kontext men även av andra diskurser (Bergström och Boréus, 2012:377–378). I mitt fall är denna kontext den politiska mediedebatten – där vad som kan sägas dels begränsas och påverkas av ex. debattartikelns format och sammanhang och dels av andra närliggande diskurser som rätten till arbete och tillväxtdiskursen. För att förstå den politiska diskursen om arbete måste vi därför relatera den till diskurser som kan påverka den. För detta använder Fairclough begreppet diskursordning (Bergström och Boréus, 2012:376–377).

4.3 Urval och avgränsningar

Mitt urval består av debattartiklar skrivna under åren 2014–2016 som relaterar till ”enkla jobb” och att skapa arbete. Att jag har valt just debatten om enkla jobb och att skapa arbete för att besvara mina forskningsfrågor motiveras av att jag menar att den sätter fingret på det som arbetskritiker argumenterar är ”arbete för arbetets skull”. Genom att studera just debatten om dessa skapade arbeten menar jag att det finns en god möjlighet att finna sociologiskt intressanta resonemang att koppla mina forskningsfrågor till. Den tidsmässiga avgränsningen motiveras av att mediedebatten om enkla jobb drog igång på allvar under 2014 och ett flertal nya förslag presenterades under detta och kommande år.

De debattartiklar jag studerat är till stor del skrivna av politiker, ofta i samband med en presentation av ett nytt förslag eller satsning för att lösa problematiken kring arbetslösheten hos ”utsatta grupper” där arbetslösheten är hög. Urvalet grundar sig i ett stort antal sökningar på ett antal större nyhetssidor med debattdel, där ambitionen varit att spegla och lyfta fram olika perspektiv. Representanter från partierna Liberalerna, Moderaterna och Centerpartiet har tydligt varit de mest återkommande debattörerna i mina sökningar då de tycks vara de flitigaste debattörerna i debatten om att skapa fler (enkla) jobb. Jag har dock valt att lyfta fram alla sidor jag funnit för att kunna få fram och jämföra likheter och skillnader mellan olika perspektiv. Insamlingen av materialet har gjorts fram tills dess att resonemangen i debattartiklarna upprepat sig och jag inte funnit någon mer som synvinkel som bidrar med någon ny aspekt eller nytt perspektiv till debatten.

Det enda riksdagspartiet jag inte funnit någon debattartikel av i ämnet är Sverigedemokraterna, varför de inte finns representerade i mitt resultat. I ett anförande i en riksdagsdebatt med titeln ”Aktuell debatt om vägen in på arbetsmarknaden” gav Jimmie Åkesson prov på Sverigedemokraternas problemformulering i frågan. Åkesson menade att problemen med arbetslöshet och det växande utanförskapet var ”Problem som är relaterade till västvärldens mest ansvarslösa invandringspolitik” (Protokoll 2015/16:81), och att arbete visserligen är en viktig nyckel till integration, men att språk, normer och värderingar var minst lika viktiga. Orsaken till denna frånvaro i debatten skulle alltså kunna bero på att deras problemformulering skiljer sig från den rådande debatten om att skapa jobb, då behovet av fler enkla jobb ses som orsakat av vårt flyktingmottagande och att arbete inte ses som det huvudsakliga medlet för integration, då språk, normer och värderingar argumenteras vara viktigare.

5 Arbetsbegreppet: Teori och diskussion

5.1 Rätten till arbete och arbetets värde

Vad definierar egentligen ett arbete? Är det samhällsnyttan? Roland Paulsen menar att vi idag har en allt mer flyktig bild av vad ett arbete är och att det idag kan innefatta i princip vad som helst. Den minsta gemensamma nämnaren man brukar använda när man talar om arbete är att det är något som kan generera ekonomisk rikedom på laglig väg (Paulsen, 2010:22). Paulsen menar att vi idag lever i en meritokrati – ett samhälle som förutsätter att våra individuella prestationer går att mäta genom vår förmögenhet, där den som är förmögen eller innehar en hög position har förtjänat det på ett eller annat sätt (Paulsen, 2010:32–33). Denna meritokrati är en grundpelare i det som Paulsen benämner som dagens arbetsideologi. Vidare menar Paulsen att det går att se kopplingar mellan definitionen av arbete och dagens arbetsideologi. Arbetsideologin är uppbyggd på att det ska *löna sig att arbeta*, och när ens inkomst berättigar sig själv genom meritokratin kan en allt lösare definition av arbete ses som en förutsättning för dagens arbetsideologi (Paulsen, 2010:32–33, 44). Om vad som helst som inbringar ekonomisk rikedom ses som arbete behöver arbetets samhällsnytta inte motiveras, arbetet har med meritokratins logik motiverat sin nytta genom att inbringa pengar.

Kravet på *Rätten till arbete*, som anammats av såväl arbetarrörelse som arbetsgivare och politiker, kan ses komma ur att man accepterat lönearbetet som grunden för inkomst. Denna acceptans menar Paulsen kan ses som arbetssamhällets grundfundament (Paulsen, 2010:49). Genom att acceptera arbete som den enda vägen till inkomst förhåller man sig till en *rättighetsdiskurs*, där arbetets form är svår att kritisera eller ifrågasätta. Som en reaktion

på rättighetsdiskursen har den anarkistiska tänkaren Kropotkin talat om ”rätten till välstånd” och den marxistiska tänkaren Lafargue talat om ”rätten till lättja”, för att visa på att frihet sträcker sig bortom lönearbetets ramar (Paulsen, 2010:48–49). Arbetets ideologi, rättighetsdiskursen och meritokratin kan alla betraktas som viktiga stöttepelare för att hålla uppe det som Paulsen benämner *arbetssamhället*, där arbetets mål inte längre är att producera något av värde för någon annan och där arbetet är dränerat på mening (Paulsen 2010:9–11).

Gustavsson, Pelling och Strid (2003:6–7) menar även de att arbetarrörelsen i mångt och mycket valt att förhålla sig till *rätten till arbete* och den fulla sysselsättningen. De har utstakat tre centrala teman som använts för att argumentera arbetets värde för att poängtera vikten av den fulla sysselsättningen: för samhällsekonomin, för den enskildes autonomi och för ”utbildning” av sociala och moraliska egenskaper. Det samhällsekonomiska argumentet kan illustreras med ett citat ur en valskrift från 1932 med titeln ”Har vi råd att arbeta?” av socialdemokraten Ernst Wigforss:

Då arbetskraften icke användes, betyder det också, att naturtillgångar ligga outnyttjade, och att produktiva anläggningar inte tagas i bruk. Hela samhällets förluster genom den ekonomiska krisen stå därför i ett visst förhållande till de arbetslösas antal, och man mäter kanske bäst genom att mäta arbetslöshetens omfattning (Wigforss, 1932, citerad i Gustavsson, Pelling och Strid, 2003:7).

Nationalekonomen Gunnar Adler-Karlsson menar att ett sådant förhållningssätt måste förstås ur ett historiskt perspektiv, innan *överflödssamhället*. Fram till mitten av 1900-talet fanns det fog att se en koppling mellan hög arbetslöshet och minskad produktion i en grad som faktiskt resulterade i materiell brist. Den fulla sysselsättningen var då ett medel för att bibehålla en hög produktion och det materiella välståndet. (Adler-Karlsson, 1978, refererad i Paulsen 2010:49–50). Men där den fulla sysselsättningen tidigare varit ett medel för att garantera samhällets välstånd genom att *alla behövdes* för att bibehålla produktionen, lever tanken om den fulla sysselsättningen kvar idag som ett mål i sig, då individen annars mister sin grund till inkomst (Paulsen, 2010: 50). Resonemanget om att arbetslösheten är ett slöseri av resurser som inte tas i bruk lever även det kvar i debatten och har spridit sig bortom arbetarrörelsen, vilket vi senare kommer att få se.

Argumentet att arbetet ses stärka den enskildes autonomi syftar till det självförsörjande som lönearbetet innebär och hur det ger frihet och självständighet för individen. Detta har varit ett argument som historiskt främst framförts i debatten om kvinnors förvärvsarbete, men som vi kommer se lever kvar som ett mycket starkt argument i dagens debatt om att skapa arbete. Arbetets ”utbildande” funktion för moraliska och sociala

egenskaper, genom ansvaret arbetet innebär och genom mötet med andra människor, har använts flitigt som argument i den politiska debatten om integration (Gustavsson, Pelling och Strid, 2003:7). Vi kan idag se hur även detta argument vunnit större mark.

Gustavsson, Pelling och Strid (2003:7–8) menar att det stora fokus på arbete man haft inom socialdemokratien och facket varit ett strategiskt val, som dock haft ett pris. Genom att tala om arbete inom de ramar som redan är satta, kapitalismens ramar, förhåller man sig endast till den nuvarande existerande verkligheten – och att ett krav på arbete under dessa premisser endast är ett krav på ökad, dock mer utpräglad, exploatering. Paulsen använder Herbert Marcuse begrepp det endimensionella tänkandet, inom vilket arbetets nuvarande funktion som enda legitima försörjningsmedel är det enda tänkbara, för att beskriva detta fenomen. Inom det endimensionella tänkandet blir det rationellt att tala om skapandet av arbete för arbetets skull och att kämpa för *rätten till arbete*, då man inte kan se någon annan möjlighet till försörjning (Paulsen, 2010:50–51). Diskussionen förhåller sig då inom rättighetsdiskursens ramar, och det blir inom dessa ramar som försörjning och välbefinnande skapas – genom fler jobb mot målet full sysselsättning.

5.2 Produktivt - Improduktivt

Genom att studera arbetet utifrån den klassiska distinktionen ur nationalekonomin mellan produktivt och improduktivt arbete kan vi nå intressanta perspektiv på olika typer av arbete och vilka värden de ses producera. Ur en kapitalistisk synvinkel är ett arbete improduktivt när det inte producerar ett direkt mervärde åt kapitalisten (Gustavsson, Pelling och Strid, 2003:11). Att ställa detta i relation till en studie ett forskarlag i England gjorde om samhällsekonomiskt värdeskapande blir här extra talande:

Ett forskarlag vid New Economics Foundation fann exempelvis att de ledande investeringsbankerna i London orsakar samhällsskador motsvarande sju pund för varje pund de genererar i reellt värde. För reklambyrådirektörer låg motsvarande siffra på elva pund. Bland dagispersonal och lokalvårdare på sjukhus visade det sig däremot att de genererar tio pund i samhällsekonomiskt värde för varje pund de får i form av lön (Lawlor, Kersley & Steed, 2009, refererad i Paulsen, 2010:143).

Genom Marx blir distinktionen produktivt – improduktivt intressant när vi tillämpar den på exempelvis en banktjänsteman och en bonde. Där bonden skapar ett direkt bruksvärde genom att nyttja och ”förändra” naturen, och odling på så sätt kan betraktas som ett generellt produktivt arbete, blir banktjänstemannens ”omdöme” mer oklart. Då denne inte producerar något direkt bruksvärde genom sitt arbete kan alltså dennes arbete betraktas som

improduktivt. Johansson menar dock att detta arbete är nödvändigt i den kapitalistiska ekonomin för att de övriga produktiva arbetena skall kunna genomföras. Marx konstaterar krasst: ”arbeten [kan] vara nödvändiga utan att vara produktiva” (Johansson, 2003:177).

För att ett arbete skall betraktas som produktivt ur ett kapitalistiskt perspektiv räcker det dock inte med, och kanske inte ens är nödvändigt, att ett arbete producerar bruksvärde. Arbetet – tjänsten eller varan – måste reifieras, förtingligas, och bytas mot kapital för att ett *mervärde* skall uppstå. Vidare krävs det att produktionsresultaten fördelas på marknaden för att kapitalet skall betrakta det som mervärdesskapande och således produktivt arbete (Johansson, 2003:178). Ett annat exempel är arbete i hemmet. Städning, matlagning och barnpassning hemma kan i traditionell mening inte betraktas som ett produktivt arbete av kapitalet, då detta inte producerar mervärde, trots att det utan tvivel producerar bruksvärde.

Man brukar kalla den arbetstid som täcker för sina egna kostnader, exempelvis materialkostnader och överenskommen lön, för ”det nödvändiga arbetet”. Allt arbete som sker utöver detta blir mervärde i form av vinst till den som köper arbetet, och det är just producerande av mervärde som gör att arbetet betraktas som produktivt (Johansson, 2003:180–181). Det produktiva värdet som åsyftas här ska dock inte förväxlas med ”produktivt för samhällets väl”. Det enda *kriteriet* för att arbetet ska betraktas som produktivt ur en kapitalistisk synvinkel är att det går att sälja på en marknad, till en högre kostnad än ”tillverkningskostnaden”. Sen kan det som tillverkas vara såväl bröd som vapen. (Johansson, 2003:182).

Om vi betraktar mediedebatten om att skapa arbete ur ett perspektiv där arbetet måste reifieras och göras tillgängligt på marknaden för att vara produktivt kan vi kanske få en delförklaring till varför det tycks vara rationellt att göra om allt fler sysslor till tjänster. Om exempelvis städning, tvättning och läxhjälp i hemmet kan göras om till tjänster genom RUT eller *vardagsjobb* och då bli tillgängliga på en marknad, kan de producera ett mervärde och öka mängden produktivt arbete. Denna expansion av tjänstesektorn kan betraktas som en *krishantering av kapitalet*, för att möjliggöra en ständigt ökande tillväxt. Att skapa fler jobb och att låta allt fler sysslor definieras som arbete blir då rationellt för fler produktiva arbeten och ökad tillväxt, förutom att bidra till ökad sysselsättning.

5.3 Arbete som samhällsvetenskapligt begrepp

Att tala om arbete som begrepp är egentligen relativt nytt och länge har det varit utan en tydlig definition. Det var först i och med utvecklandet och beförordandet av kapitalismen som arbete fick en mer definitiv och befast innebörd, arbete är lönearbete. Sociologen Jan Ch

Karlsson menar att man i arbetslivsforskningen fram till mitten av 1900-talet accepterade denna lättvindiga definition och, genom att avstå från att ge arbetet någon djupare begreppslig beteckning, lät denna ”icke-definition” av arbete bli en form av definition (Karlsson, 2013:20). Utöver denna definition menar Karlsson att det främst finns två andra kategorier av hur man inom arbetslivsforskningen och samhällsdebatten förhåller sig till arbetsbegreppet (Karlsson, 2013:9). Det kan *hamna i sträckbänk* i den bemärkelse att allt fler aktiviteter definieras som arbete, vilket i slutändan leder till en överdefinition av begreppet i den grad att det blir meningslöst – ”när allt är arbete blir inget arbete” (Karlsson, 2013:9–10,19). Slutligen kan begreppet *negligeras*. För det första som genom att arbete betraktas som betydelselös för människor – att människor idag i huvudsak är konsumerande, inte arbetande. För det andra en negligering genom att fenomenet arbete ses vara så komplext och varierande att en definition omöjliggörs.

Utifrån en mängd samhällsvetenskapliga texter om arbete och arbetsvetenskap har Karlsson utstakat fem begrepp som ofta återkommer vid definitionen av arbete: Verksamhet, målinriktning, behov, relationer till naturen och sociala relationer. Dessa begrepp menar Karlsson ska ses som hjälpbegrepp för en vidare begreppslig definition av arbete (Karlsson, 2013:28–29). Av dessa begrepp är de jag funnit användbara att applicera på debatten om att skapa jobb målinriktning, behov och sociala relationer. Jag kommer nu gå igenom grunddragen av dessa begrepp och argumentera för deras relevans för debatten om att skapa jobb.

Målinriktning är ett återkommande begrepp som används för att beskriva arbete inom arbetslivsforskning. Genom att betrakta arbete utifrån målinriktning kan vi enkelt sätta det i relation till aktiviteter som inte ses som arbete. Följande tabell förtydligar detta:

	Målinriktad	Icke-målinriktad
Aktiv	Arbete	Lek
Passiv	Vila	Lättja

Tabell 1.1 – Det målinriktade arbetsbegreppet

Arbete ses här ses som en målinriktad aktiv handling. Vila å andra sidan kan betraktas som en målinriktad passiv handling, där vilan i sig har som syfte att inhämta ny energi för att möjliggöra arbetet. Detta går att sätta i kontrast till lättja, som då är vila utan syfte – alltså ren lathet. På samma sätt blir lek en aktivitet utan mål och större syfte än rent nöje. För att tydliggöra denna distinktion kan arbete betraktas som något som fysiskt och/eller psykiskt

anstränger människan för att uppnå en nytthet *annat än* det eventuella nöje som kan var kopplat till arbetsinsatsen (Karlsson, 2013:32). Vissa har gått så långt som att betrakta arbete och nöje som oförenliga, att nöjet i sig skulle kunna användas som en definition för vad arbete *inte* är. Detta resonemang faller dock i mina ögon på sin egen absurditet och blir knappast kärnfullt att använda i en definition av arbete, även om arbete och nöje tenderar att vara skilda företeelser. Jag kommer att använda målinriktning i min analys för att visa på hur arbete och arbetslöshet presenteras i debatten.

Sociala relationer har använts som begrepp för att definiera arbete, kanske främst för att inkludera det obetalda arbetet i hemmet i arbetsdefinitionen. Detta begrepp kan sammanfattas som att arbete är "en aktivitet som producerar något som är av värde för andra människor" (Karlsson, 2013:38). Denna definition kan i min mening tydliggöras och aktualiseras genom att omformuleras till "en aktivitet som är, eller producerar något som är, av värde för andra människor", för att ta bort fokus från det direkta producerandet av varor. Vi kommer se att det värde som arbetet producerar för andra människor förkommer som argument i mediedebatten om att skapa jobb, bland annat i samband med argument för fler enkla jobb.

Behov är ett återkommande begrepp för att definiera arbete. Antingen i mer generella termer eller mer specificerat som livsuppehälle betraktas då arbetet som ett medel för att uppfylla den slutgiltiga målsättningen för individen; "att tillfredsställa mänskliga behov för överlevnad" (Karlsson, 2013:33). Denna definition kan utvecklas till att arbetet i första hand syftar till att fylla grundläggande behov för överlevnad för att sedan, när detta behov är uppfyllt, söka göra livet säkrare, bekvämare och allmänt trevligare. De behoven som tillkommer utöver överlevnad kan betraktas som konstruerade behov som skapas och reproduceras genom produktionen. Genom en obegränsad produktionsutveckling skapas en obegränsad mängd behov att tillfredsställas; och konsumtionen kan därför betraktas som direkt beroende av produktionen (Gustafsson, 1980, refererad i Karlsson, 2013:34).

Fredrik Engelstad har använt behov som begrepp för att utesluta verksamhet som går *emot* överlevnad och alltså *inte* är arbete. Utifrån sin definition menar han att verksamhet som har negativa välfärdsverkningar för andra inte bör klassas som arbete. Här syftar Engelstad till komplexiteten i att definiera verksamma i en försvarsstyrka; där deras generella aktiviteter då bör definieras som arbete – medan att t.ex. "utkämpa ett slag" inte bör definieras som det (Engelstad 1984, refererad i Karlsson, 2013:35). Arbete definieras här som något "gott och nyttigt", i motsats till det som är "ont och skadligt". Enligt denna definition ses dock inte allt som är "gott och nyttigt" således som arbete, utan det används som en distinktion – att allt

som inte kan ses som ”gott och nyttigt” inte bör ses som arbete. Ett annat förbehåll för denna definition är att ”gott och nyttigt” endast syftar till den faktiska produktens (varans, tjänstens etc.) karaktär, och inte till arbetsförhållandena den tillverkas eller utförs under (Karlsson, 2013:21). Utifrån denna definition kan alltså en produktionsprocess vara exploaterande och i den bemärkelsen absolut kunna ses som ”ond eller skadlig”, men trots detta betraktas som arbete om slutprodukten eller tjänsten som utförts kan betecknas som ”god och nyttig”.

Om vi återkopplar till definitionen av produktivt arbete, kan vi se hur arbetsdefinition och produktivtetsdefinition kolliderar. Där den producerade varan eller tjänsten av ett produktivt arbete mycket väl kan innefatta något ”ont eller skadligt”, så länge det producerar mervärde, används alltså ”ont eller skadligt” som en distinktion för vad ett arbete *inte är* i arbetslivsforskning.

5.4 Sammanfattning av teorin

I uppsatsens nästa kapitel kommer jag att presentera mina empiriska fynd och diskutera dem med hjälp av teorin jag har presenterat och min valda metod, diskursanalys. Den fulla sysselsättningen och rättighetsdiskursen kommer att diskuteras med hjälp av de argument Gustavsson, Pelling och Strid presenterat som centrala i debatten om den fulla sysselsättningen inom arbetarrörelsen, och som jag menar existerar även bortom arbetarrörelsen. Rättighetsdiskursen kommer även att illustreras utifrån teorin att arbetet har gått från att vara ett medel för att uppfylla ett mål, till att bli ett *mål i sig*. Paulsens teori om arbetssamhället och Karlssons hjälpbegrepp för att definiera arbete kommer att tillämpas i analysen av hur arbete definieras och hur arbetets värde och mening motiveras i debatten. Här kommer även Johanssons tolkning av Marx teori om produktivt och improduktivt arbete att användas, för att illustrera hur ekonomiskt värdeskapande presenteras i debatten och för att göra en ansats att begripliggöra argumentationen för behovet och efterfrågan av arbete.

6 Analys och resultat

Här redogör jag för de teman som jag funnit relevanta och intressanta för min analys. Min tematisering är baserad på hur arbete definieras och värderas i mediedebatten om att skapa jobb utifrån de problemformuleringar, argument och definitioner som jag funnit i texten. Artikelförfattarna består av representanter från riksdagens partier och deras ungdomsförbund, arbetsgivarorganisationer och fackförbund. Här existerar det givetvis en intressekonflikt i debatten; där traditionellt sett Landsorganisationen i Sverige (nedan förkortat LO),

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har vissa gemensamma intressen, och Svenskt Näringsliv, Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna har andra gemensamma intressen. Jag kommer dock inte att fördjupa mig i denna intressekonflikt, utan kommer istället att fokusera på likheter och skillnader i de problemformuleringar, argument och definitioner som framförs i debatten och diskutera dessa med hjälp av tidigare forskningsteori och metoden diskursanalys.

6.1 Alla (jobb) behövs

Det finns en gemensam målsättning i den politiska mediedebatten från både höger och vänster om full sysselsättning. Man talar om att *alla behövs* eller att *alla ska med* och att det är viktigt av ett flertal anledningar att människor arbetar. Den fulla sysselsättningen ses som ett samhällligt värde, där fler arbetande är en möjlighet och en förutsättning för att bygga Sverige starkt ekonomiskt och för att kunna stärka välfärden. Den fulla sysselsättningen presenteras ofta som ett sätt – kanske det enda sättet – att ta tillvara på individers kunskaper och ambitioner. Människans arbete är en resurs som bör nyttjas, inte slösas bort av arbetslöshet. När regeringens utredare Anders Lago presenterade matchningsanställningen som en lösning på arbetslösheten i en debattartikel i Svenska Dagbladet (nedan förkortat SvD) skrev han:

Arbetslöshetstiderna blir allt längre, och andelen individer som tillhör grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden ökar. För varje lågkonjunktur tenderar allt fler bli kvar i långtidsarbetslöshet. Det är ett misslyckande för samhället att inte alla individers förmåga, och möjlighet att bidra, tas till vara. Men framför allt är det ett slöseri med resurser.

Det finns en politisk enighet om att full sysselsättning är ett viktigt mål. Regeringen sätter ett mål om EU:s lägsta arbetslöshet år 2020. Alliansen sätter ett annat mål om att mer än 5 miljoner människor ska vara i jobb år 2020. Det finns med andra ord en mycket bred politisk enighet om vikten av att få fler i jobb (Lago, 2015).

Likheterna med hur Ernst Wigforss på 30-talet argumenterade för den fulla sysselsättningen genom *behovet av* arbete för samhällsekonomin väl är här slående. Att framhålla vikten och värdet av den fulla sysselsättningen i dagens samhälle bör dock delvis förstås ur arbetets ekonomiska funktion som vägen till inkomst, snarare än ur ett skriande behov av arbetskraft. Arbetslösheten sägs vara ett *slöseri med resurser*, ett argument som enligt nationalekonomen Gunnar Adler-Karlsson (1978, refererad i Paulsen 2010:49–50) lever kvar från en tid då arbetssysslans behövdes för samhällets väl – frukten av arbetet var något som efterfrågades av

samhället och om inte människor arbetade innebar detta, åtminstone till viss del, att resurser slösades bort. Att argumentera för att *alla behövs* idag kan ses förhålla sig till en rättighetsdiskurs, där rätten till arbete för alla och full sysselsättning är den enda vägen att nå någon form av ekonomisk rättvisa – då det är genom arbetet försörjning skapas. Att se lösningen som att skapa fler jobb, snarare än att exempelvis minska arbetstiden och fördela ett arbete på fler personer, kan ses som ett exempel på det endimensionella tänkandet. Genom att acceptera grundförutsättningen att alla behövs, att vi är *i behov av* och *har rätt till* den fulla sysselsättningen, blir det irrationellt att tänka sig att minska arbetstiden. Om *alla behövs* måste vi ta tillvara på och maximera nyttan av arbetskraften, snarare än att minska arbetstiden och låta fler människor dela på samma arbete och då arbeta under sin fulla potential som kortare arbete än 8 timmar om dagen innebär. Det finns också en tillväxtdiskurs att ta hänsyn till, där fler arbetade timmar innebär ökad mängd produktivt arbete och ökad materiell rikedom för samhället.

I debatten om att skapa jobb är ofta invandringen i centrum för diskussionen. För att motivera värdet av invandringen till Sverige lyfts ofta fram dess potential som samhällsbyggande tillgång, att vi har ett *behov* att fylla av fler arbetande människor. Fyra ledande politiker från Folkpartiet (nu Liberalerna) med Jan Björklund i spetsen skrev i en debattartikel i Dagens Nyheter (nedan förkortat DN):

Sverige har i flera hundra år varit beroende av invandring, öppenheten har bidragit till ekonomisk utveckling. I en globaliserad värld kommer språkkunskaper och erfarenheter från andra länder att bli en ännu större tillgång. Vårdsektorn bärs till stor del upp av sjuksköterskor, undersköterskor och läkare födda i andra länder – att fler kommer till Sverige och jobbar är avgörande för vårt välstånd (Björklund et al. 2015).

Vi ser här att det tycks leva kvar en bild inom politiken av att alla behövs på arbetsmarknaden för samhällets välstånd. Likt arbetarrörelsens argument att full sysselsättning var nödvändig för att bibehålla nödvändig produktion för samhällets väl, för att arbetet behövdes, ses det här som *avgörande* för Sveriges välstånd att fler kommer hit och arbetar. *Alla behövs* för samhällsekonomin och för att bära upp vårdsektorn. Det är genom behovet av arbetskraft som invandringen diskuteras och utifrån utrikesföddas *anställningsbarhet*, delvis i form av deras specifika språkliga kunskaper och erfarenheter.¹ I förhållande till en arbetsdiskurs där alla måste arbeta, måste invandringsdiskursen förhålla sig till invandringens ekonomiska nytta när invandring diskuteras. Att invandringen motiveras utifrån dess potentiella tillgångar

---

¹ Dessa tillgångar används idag bland annat inom vården, där flerspråkigheten kan användas som en ”gratis” tolkverksamhet (jmf Knocke, 2011:211).

som arbetskraft och ekonomisk tillgång kan även förstås genom en hårdnande invandringsdiskurs, där argumentet att invandringen innebär ekonomiska påfrestningar på samhället har vuxit sig starkare. Invandringen diskuteras ofta i relation till arbetslöshet och *bidragsberoende* – något jag kommer att ta upp senare.

Förutom att tala om att *alla behövs* eller att *alla ska med* kan vi även hitta ett annat perspektiv i debatten, där man istället talar om att *alla jobb behövs*. I en debattartikel i DN argumenterar Annie Lööf, Emil Källström och Martin Ådahl från Centerpartiet för att denna bredd på arbetsmarknaden är nödvändig för ett rättvist och solidariskt samhälle:

Om politiken ska underlätta social rörlighet och klassresor måste den omfamna idén att alla jobb behövs. Vi behöver hela spannet från de kunskapsintensiva forskningsjobben, över tjänste- och industrijobb som kräver kortare högskoleutbildningar, till de så kallade ”enkla jobb” som inte nödvändigtvis är enkla att utföra, men som ofta saknar utbildningskrav. Jobb som kan vara första steget på lönetrappan. [...] Vi ser med allvar på risken att det växer fram en ny underklass i Sverige, vars frihet begränsas och vars möjligheter tas ifrån dem av politiker och fackföreningar som inte vågar tänka om och tänka nytt. Sverige ska vara ett solidariskt land som håller ihop. Ansvarstagande krafter behöver inse att alla jobb behövs om vi ska klara av denna utmaning (Lööf, Källström och Ådahl, 2016).

Alla jobb behövs, inte nödvändigtvis för att ett visst arbete i sig efterfrågas eller behöver utföras i högre grad, utan för att fler ska få möjlighet att arbeta – för att allas *rätt till arbete* skall infrias *behövs alla jobb*. Här används argumentet att arbete stärker individens autonomi genom egen inkomst för att visa på *behovet* av alla jobb. De enkla jobben presenteras som ett möjligt *första steg på lönetrappan*, alltså något som individen ska kunna ta sig vidare i karriären från. Hur denna klassresa skulle gå till framkommer dock inte. Kanske måste de enkla jobben presenteras tillsammans med en möjlighet att ta sig vidare från dem, då att deras mening och värde i form av lön och hur utvecklande arbetet är annars blir svåra att försvara.

Även från vänster argumenterar man för samma mål, den fulla sysselsättningen. Ulla Andersson från Vänsterpartiet menar dock att detta mål ska nås genom satsningar på vård, skola, omsorg och infrastruktur. Andersson är kritisk till den dåvarande Alliansregeringens skattesänkningar, som sägs försämra välfärden och hota de arbetstillfällen som välfärden genererar.

Huvuduppgiften för den ekonomiska politiken ska vara att bekämpa arbetslösheten. Full sysselsättning ska vara det övergripande målet. [...] Vänsterpartiets ekonomiska politik syftar till att skapa nya jobb. [...] Vi står för en ansvarsfull ekonomisk politik med investeringar i viktiga verksamheter. Det är åtgärder som sätter människor i arbete, och

mänskliga behov i centrum. Våra reformer är finansierade och kommer att generera positiva effekter på den svenska ekonomin (Andersson, 2014).

Andersson argumenterar för att arbetslösheten bör bekämpas genom investeringar, i motsats till exempelvis sänkta anställningsavgifter. Dessa arbeten sägs behövas – dels för att de *sätter människor i arbete* och genererar ekonomisk rikedom för samhället, men även för att själva arbetssysslän är av nytta för andra människor. Även om uppfattningen av hur fler jobb ska skapas skiljer sig mot Centerpartiet och Liberalerna, förhåller sig Vänsterpartiet till rättighetsdiskursen och att målet ”måste” vara full sysselsättning för ett starkt samhälle. Arbetet ses tillfredsställa *mänskliga behov*, men det centrala målet tycks ändå vara arbetet i sig, utifrån arbetets form som inkomstbringare för individ och samhälle och som motsats till arbetslöshet. Arbeta som medel för att fylla mänskliga behov blir ett argument, men arbetet är främst ett mål i sig.

6.2 Riktiga arbeten och konstruerade jobb

Det argumenteras för ett antal olika reformförslag för att lösa arbetslösheten. Dessa förslag har en snarlik problemformulering och målgrupp, de riktar sig främst till nyanlända, ungdomar och långtidsarbetslösa med fel kvalifikationer eller låg utbildningsnivå som har svårt att *komma in* på arbetsmarknaden – då trösklarna är för höga, vilket antingen syftar till kostnaderna att anställa för arbetsgivaren eller kraven på att få en anställning för individen. Många av partierna och organisationerna har egna reformförslag för att lösa denna problematik: Liberalerna har startjobb, Kristdemokraterna har introduktionsanställning, Moderaterna har förstajobbet-anställning, Svenskt Näringsliv har vardagsjobb, Centerpartiet talar om småföretagare som jobbskapare och Socialdemokraterna och Miljöpartiet har extratjänster, beredskapsjobb och matchningsanställning. Gemensamt för alla dessa reformförslag är att de handlar om det som kommit att kallas för ”enkla jobb”.

Här skiljer sig Vänsterpartiet och LO från övriga debattörer, där Vänsterpartiet argumenterar för fler jobb i välfärden och mer utbildning till kvalificerade jobb och LO menar att vi behöver fler kvalificerade, högproduktiva jobb snarare än fler enkla jobb. Man menar att det inte finns något eftersträvansvärt i att öka andelen enkla jobb, då de är lågproduktiva. Där högern och till viss del även Socialdemokraterna argumenterar för fler enkla jobb, ofta på basis av att vi i Sverige har en *onormalt* låg andel av dessa jobb, menar LO att en hög andel enkla jobb snarare bör ses som en indikator på problem i arbetskraftens humankapital i ett land, än som en lösning på arbetslösheten (Grape, Hållö och Pettersson, 2016).

Hur arbetet ska se ut råder det dock delade meningar om. Mats Persson, riksdagsledamot och ekonomisk-politisk talesperson för Liberalerna, är kritisk mot den rödgröna regeringens försök att skapa jobb och menar att deras satsningar på traineejobb och extratjänster i välfärden har misslyckats. Han skriver:

Det finns ett vägval för politiken. Antingen satsar vi på fler riktiga jobb eller så fortsätter vi med utbyggnaden av Arbetsförmedlingen. Från Liberalernas sida är vi övertygade om att det behövs reformer för fler enkla, riktiga jobb. Vi föreslår att det inrättas startjobb, en ny anställningsform för nyanlända och ungdomar där arbetsgivarnas kostnad för att anställa halveras genom att arbetsgivaravgiften slopas och ingångslönen är lägre. Förslaget bygger på en tydlig ideologisk utgångspunkt: – det är bättre med ett arbete med lägre ingångslön än sysslolöshet och bidragsberoende. Den rödgröna regeringen väljer en annan väg. Konstruerade jobb och arbetsmarknadsåtgärder gör möjligen att statistiken ser bättre ut, men gör inte att människor etablerar sig på arbetsmarknaden. Sverige behöver reformförslag för fler enkla, riktiga jobb. Jobb skapas inte genom arbetsmarknadspolitik, utan genom att företag kan växa och anställa (Persson, 2016).

Traineejobb för ungdomar och extratjänster för långtidsarbetslösa betraktas här som *konstruerade jobb*, i motsats till *riktiga jobb*. Centralt för definitionen av ett riktigt jobb tycks här vara just arbetets form, och att arbeten skapas genom ökad *efterfrågan*, genom ett behov, från företagen. Här är *behovet* i fråga dock inte mänskliga behov för överlevnad eller konstruerade behov skapade av produktionen, likt den behovsdefinition jag redogjort för i uppsatsens teoridel. Istället är behovet definierat utifrån företagets efterfrågan att anställa, vilket skapas eller möjliggörs genom sänkta avgifter. Därför blir *riktiga arbeten* inget som kan konstrueras av staten utan något som stimuleras genom en ekonomisk politik, där företag kan växa och deras behov av arbetskraft kan öka genom lägre kostnader att anställa. Ett *riktigt arbete* skapas ur en ökad lönsamhet att anställa, ett löfte om ökad tillväxt och produktivitet för företaget. Den lägre lönen ses som nödvändig för att kunna stimulera företagets anställningsbehov, drivkraften för individen att arbeta hålls kvar genom att det är det bättre valet i förhållande till att vara *sysslolös* och beroende av bidrag.

LO-ekonomerna Ola Pettersson och Thomas Carlén menar att *behovet* av fler enkla jobb är skapat av en felmatchning mellan kvalificerad arbetskraft och kvalificerade jobb, som leder till att högutbildade tvingas söka jobb under sina kvalifikationer, i brist på kvalificerade jobb i sin bransch. Genom detta tränger de då undan de som exempelvis saknar gymnasieutbildning från de okvalificerade ”enkla jobben”, och utbildningskraven för att få ett arbete blir då högre än den utbildning som krävs för att utföra arbetet. Pettersson och Carlén ger senare i samma artikel sin syn på vad ett bra arbete innebär:

Enkla jobb behöver inte vara dåliga jobb så länge lönen går att leva på och arbetet är utvecklande. Men det är en oklok politik att aktivt, och med skattesubventioner, ensidigt försöka stimulera fram fler enklare jobb. Det är ingen investering för framtiden. Istället behövs en politik som utvecklar Sverige som kunskapsnation och tar tillvara arbetskraftens kompetenser (Pettersson och Carlén, 2016).

Ett arbete bör vara utvecklande och ha en lön som går att leva på, vilket då sätts i motsättning till ett arbete med kraftigt reducerad lön – vilket ju är förutsättningen för flera av förslagen om nya anställningsformer för fler enkla jobb. Istället för att skapa fler enkla jobb argumenterar Pettersson och Carlén för att satsa på kvalificerad arbetskraft, vilket ses som en riktig investering för framtiden. En liknande hållning hittar vi hos Vänsterpartiet. I en debattartikel i tidningen *Arbetaren* skriver Jenny Bengtsson, tf Arbetsmarknadspolitisk talesperson:

Vänsterpartiets ståndpunkt är också tydlig. Sverige behöver inga ”enkla jobb”. Vi behöver jobb med bra löner och schysta villkor – för alla. Det har arbetarrörelsen spenderat hela förra århundradet åt att kämpa för. Det ska inte göras ogjort. Vad som behövs är vanliga hederliga jobb – för alla (Bengtsson, 2016).

Definitionen för ett bra jobb är här i huvudsak ekonomisk – det bör ha en *bra lön*, i motsats till de *enkla jobben*. Där flera högerdebattörer talar om en tudelning mellan de som har ett jobb och de som inte har ett jobb, ses problemet från Vänsterpartiet och LO vara att de enkla jobben riskerar ha löner som inte går att leva på och leda till en ökad tudelning mellan hög- och låginkomsttagare.

Det finns en inneboende problematik i begreppet ”enkla jobb”. Själva begreppet ses som värderande och kan tyckas förutsätta ett jobb som vem som helst kan utföra utan vidare kunskap eller ansträngning. Förslagen om fler enkla jobb riktar sig till ”utsatta grupper” som långtidsarbetslösa, ungdomar och nyanlända, och merparten av förslagen förutsätter lägre löner och avgifter kopplade till arbetet. Det finns en viss enighet om att de enkla jobben inte alls är enkla att utföra. De kan vara både tunga att utföra eller psykiskt påfrestande men att kvalifikationerna, eller trösklarna, för att få ett sådant jobb är lägre.

Det finns en ambition att stärka statusen för de enkla jobben genom att lyfta behovet eller nyttan av dessa jobb. Närings- och innovationsminister Mikael Damberg, Socialdemokraterna, skriver att det finns ett behov som enkla jobb kan fylla inom privat sektor:

Oavsett arbetsplats känner många att det finns arbetsuppgifter som inte utförs alls, eller av personer som är överkvalificerade. Det vore värdefullt om fler kunde avlasta befintlig personal, inte bara i skolor och äldreboenden, utan även på små och medelstora företag.

[...] Jag har träffat många företagare som vill göra en insats och anställa fler personer som står långt från arbetsmarknaden (Damberg, 2016).

De enkla jobben skulle alltså kunna avlasta arbetsplatser, innebära enklare arbetsuppgifter och genom detta öka produktiviteten, då de ”överkvalificerade personerna” skulle kunna lägga mer tid på något som bättre matchade deras kvalifikationsnivå. Detta argument resonerar dels med behovsbegreppet, att arbetet behövs och fyller ett behov, och med produktivetsbegreppet. Genom ökad arbetsdelning, där de *okvalificerade* sysslorna som även ett *kvalificerat* yrke innehåller lämnas över på okvalificerad arbetskraft, kan produktiviteten ökas och arbetet kan därför sägas fylla behovet att bidra till produktiviteten. Behovet av de enkla jobben är dock inte självklart, vilket märks i den sista meningen i citatet. Företagare ses *göra en insats* genom att anställa personer långt från arbetsmarknaden, arbetstillfället blir något som politiker och individer skall vara tacksamma för.

Att de enkla jobben faktiskt behövs menar även Svensk Näringslivs vd Carola Lemne. Argumentationen som Damberg för liknar på flera sätt Lemnes, samma värden de enkla jobben kan skapa och liknande scenarion lyftes fram.

Det handlar om arbeten som innebär att privatpersoner och företag kan få hjälp med tjänster som i dag utförs i begränsad eller ingen omfattning. Tjänster som gör vardagen lättare för både individer, familjer och företag. [...] Om fler medarbetare avlastas genom att enklare sysslor utförs av andra blir den samlade effektiviteten och produktiviteten högre (Lemne, 2015).

De enkla jobben sägs alltså inneha värden och en mening utöver att ge individen en egen inkomst, de fyller ett behov som efterfrågas eller är av värde för andra människor. Arbetet som det beskrivs kan betraktas utifrån begreppet sociala relationer, då det ses vara av värde för andra människor.

Förutom att kostnaderna att anställa ses som ett hinder för företag, talas det även om *riskerna* att anställa individer långt utanför arbetsmarknaden. När Damberg i december 2016 slutligen presenterade Socialdemokraternas lösningar på hur fler enkla jobb ska skapas, var det just sänka trösklar genom minskade *risker* att anställa som var i fokus. Den nya satsningen *matchningsaktörer* ska ”[...] underlätta för företag att anställa människor som varit arbetslösa en längre tid eller nyligen anlänt till Sverige.” (Damberg, 2016). Man menade att många företag känner en osäkerhet att anställa långtidsarbetslösa och att många, trots anställningssubventioner, på grund av detta inte väljer att anställa personer utanför arbetsmarknaden. Något som man vill råda bot på genom att låta en matchningsaktör ha anställningsansvaret för individen och fungera som en mellanhand åt företag, likt ett bemanningsföretag.

Den nya anställningsformen matchningsanställning tänks ersätta Fas 3, även kallad sysselsättningsfasen. Regeringens utredare Anders Lago, vars utredning den nya satsningen bygger på, menade att Fas 3 hade varit ett misslyckande, då det "[...] i alltför stor utsträckning inneburit att långtidsarbetslösa fått utföra meningslösa arbetsuppgifter, eller för den delen riktiga jobb men utan att få lön för detta." (Lago, 2015). Dessa meningslösa arbetsuppgifter betraktas då inte som riktiga jobb, då ett arbete förutsätts ha en mening. Någon vidare definition får vi inte av Lago, men målet som beskrivs, "[...] att göra arbetsmarknaden mer inkluderande och ta tillvara varje individs arbetsförmåga och produktivitet." (Lago, 2015), indikerar att arbetssysslan faktiskt ska kunna omsättas i något som kan generera mervärde och produktivitet.

Viktigt i satsningen för fler enkla jobb genom matchningsanställningen är att vägar till "enklare jobb" ska skapas *inom* den svenska modellen (Damberg, 2016), inte genom sänkta löner. Istället ska subventioner av anställningskostnaden användas, som redan existerar i nystartsjobb och instegsjobb där 63 respektive 80 procent av lönen subventioneras. Målsättningen blir likt många av de olika satsningarna på fler enkla jobb att sänka trösklarna att anställa, men detta då görs genom subventioner och *minskad risk* för företagen att anställa, snarare än genom sänkta löner och arbetsgivaravgifter.

6.3 Kittet som håller ihop vårt samhälle

Arbetet sägs ha ett antal värden för samhälle och individ. Arbetet ger ekonomisk frihet och en möjlighet att ansvara för sin egen inkomst, i motsats till arbetslöshetens *bidragsberoende*, vilket ses som begränsande för såväl individens handlingsutrymme som för dess demokratiska rätt att lyckas i livet. Arbetet är en livschans och kanske det enda sättet att bryta med ett utanförskap. Det är genom arbete som skattepengar genereras och motsatt, genom arbetslöshet som skattepengar dräneras. Följande citat ur en debattartikel i DN från 2014 av alliansens partiledare sammanfattar ett grundläggande argumentet för arbete som det råder en bred politisk enighet kring:

Jobben är Sveriges största och viktigaste utmaning. Det är bara via jobb och fler arbetade timmar som våra höga ambitioner för välfärden kan uppfyllas (Björklund et al., 2014).

Genom detta argument kan ett av arbetets huvudsakliga mål ses vara att inbringa ekonomisk rikedom till samhället. I en debattartikel i Aftonbladet ser vi hur Stefan Löfven delar denna bild av arbetets funktion:

Arbetslöshet tar inte bara ifrån människor självförtroende och frihet. Den minskar våra möjligheter att investera gemensamt i skolan, i välfärden och en bra framtid för våra barn och unga (Löfven, 2015).

Genom fokuset i debatten på arbetets ekonomiska funktion, dess instrumentella värde, kan arbetsdiskursen betraktas som *formande av* föreställningen om vad arbetets funktion är. Om arbetets främsta, och ibland enda, funktion blir att inbringa skattepengar till samhället och ekonomisk frihet till individ blir en vidare mening eller värdeskapande av arbetssysslan inte är nödvändig. Roland Paulsen menar att där arbete endast är dess ekonomiska funktion, kan vad som helst betraktas som arbete, så länge det resulterar i fler vitt arbetade timmar. Denna definition av arbete betraktas som nödvändig för arbetsideologin och i förlängningen för arbetssamhället. Samtidigt kan arbetsdiskursen ses som *formad av* den ekonomiska politiken och en tillväxtdiskurs, där ett behov av skatteintäkter och ett krav på ständigt ökad tillväxt påverkar hur arbete diskuteras och vad målet med den fulla sysselsättningen är.

Förutom att arbete anses ha ett viktigt ekonomiskt värde för samhället, argumenteras det även ge frihet och självförtroende till individen. Att tala om arbetets värden eller mening bortom det instrumentella, ekonomiska värdet har blivit viktigt – inte minst i debatten om enkla jobb. Arbetet sägs ha förmågan att socialisera och integrera individer, ge stolthet, självförtroende, frihet, hopp, skapa sammanhållning och gemenskap. Detta kan vara direkt kopplat till det ekonomiska värdet, som friheten att försörja sig själv och bidra till samhället – eller fristående, som att träffa nya bekantskaper och få ett socialt liv. Carola Lemne, vd för Svenskt Näringsliv argumenterar i DN för vikten av fler enkla jobb, vardagsjobb, och visar på riskerna med att hamna utanför arbetsmarknaden:

De sociala konsekvenserna av att inte kunna få ett jobb utan tvingas leva på bidrag år efter år är oacceptabla. Arbete är kittet som håller ihop vårt samhälle. Alla ska kunna känna hopp om en egen försörjning (Lemne, 2015).

Där arbetet ses hålla samhället samman och ger frihet för individ, ger arbetslöshet utanförskap och ofrihet. Argumenten för arbetets värde för individen är alla kopplade till det ekonomiska värdet, men ses kunna ge konsekvenser som påverkar samhället i stort. Arbetet är en förutsättning för att hålla samman vårt samhälle, liksom ett kitt håller det samman samhällets delar till en helhet. Här presenteras arbete som något som alla ska kunna känna *hopp* om att kunna få, snarare än något som alla har *rätt* att få. Detta skiljer sig delvis från rättighetsdiskursen, det blir snarare tal om en tacksamhet för att få ett arbete än en rättighet.

Att arbete är något som bringar stolthet och självförtroende för individen är ett argument som tycks vara allmängiltigt för vilket arbete som helst och något som lyfts fram av

debattörer från såväl vänster som höger. Jan Björklund och Mats Persson från Liberalerna skriver i en debattartikel från september 2016:

Ett jobb och en egen försörjning är en av de största frihetsreformer som finns. Det skapar även en stolthet, ett socialt liv och nya bekantskaper. [...] Att fler arbetar är viktigt för vår gemensamma välfärd. När allt färre ska försörja allt fler krävs att alla som har möjlighet bidrar. För sysslöshet och långvarigt bidragsberoende är förödande för ett samhälle. När människor förlorar självkänsla och brist på sammanhang släcks hoppet om en bättre framtid. Det är särskilt allvarligt mot bakgrund av att bidragsberoende riskerar att gå i arv (Björklund och Persson, 2016).

De värden som skapas av arbete ställs i motsats till arbetslöshet, som inte bara ses som en ekonomisk ofrihet för individen och som tärande på samhällsekonomin, utan ses även ha stora sociala konsekvenser för självförtroende, frihet och integration. Genom att använda ord som *sysslöshet* och *bidragsberoende* görs arbetslösheten till ett passivt och ofritt tillstånd, vilket även kan ses som arbetslöshetens tänka funktion. Om arbetets lön sänks måste arbetslösheten göras mindre attraktiv, eller i alla fall framställas som sådan, för att bibehålla drivkraften till arbete. Genom att använda hjälpbegreppet målinriktning kan vi se hur arbetslöshetens passivitet och brist på målinriktning framställs som en form av lättja, medan arbetet är en målinriktad aktiv handling som *bidrar* till samhället. Genom att arbetsdiskursen håller fast vid tanken om att alla behövs för att bygga Sverige starkt, måste alla arbeta för att bidra till samhället och för att inte bli en last. Genom detta reproduceras arbetslöshetens stigmatisering, där arbetslösheten och *bidragsberoendet* blir samhällets ok.

6.4 Arbete som plikt och rättighet

”Gör din plikt – kräv din rätt” är en gammal slogan från arbetarrörelsen (Grankvist, 2015), som har rotat sig djupt i arbetsdiskursen och som i mediedebatten om att skapa jobb ofta beskrivs som en viktig grund i samhällskontraktet och för den svenska modellen. Genom att *göra sin plikt*, att *bidra* till samhället genom att arbeta, uppfyller man sin del av samhällskontraktet och får ta del av de rättigheter som följer detta ”kontrakt”. Arbete ses dels som en rättighet och dels som en skyldighet för individen – alla ska ha rätt att arbeta, men samtidigt har alla som kan arbeta en *skyldighet* att öka sin *anställningsbarhet*. I mediedebatten om att skapa jobb kan individens ansvar och engagemang att göra sig anställningsbar delas in i två kategorier, *drivkraft* och *plikt*. Drivkraften bygger huvudsakligen på att arbete ska vara en ekonomisk vinning för individen, det ska *löna sig att arbeta* och omvänt ska det alltså straffa sig att fastna i ett *bidragsberoende*. Genom ökande

krav på anställningsbarhet och starkare drivkrafter att söka arbete, sägs fler bli benägna att anstränga sig för att hitta ett arbete. Just det ekonomiska värdet av arbete är det klart mest återkommande temat i debatten, och har i forskning ofta visat sig vara en mycket stark drivkraft till arbete. Endast en knapp tredjedel av den arbetande befolkningen skulle kunna tänka sig att stanna kvar på sitt nuvarande arbete om de blev ekonomiskt oberoende – den tredjedel som har de mest privilegierade positionerna på arbetsmarknaden menar Paulsen (2010:59).

Johan Forssell från Moderaterna skriver i debattartikeln ”Minska sjukpenningen för att öka drivkraften att arbeta” i DN den 15 november 2016:

Sverige ska vara ett starkt samhälle som håller ihop. Där alla kommer till sin rätt och får bidra, växa och utvecklas. Det kräver inte minst bättre möjligheter till jobb, egen försörjning och att fler människor kan göra rätt för sig. I dag får allt för många inte den chansen. [...] För att bryta utanförskapet behövs fler enkla jobb, ökade krav på att fler ska göra sig anställningsbara och det måste alltid löna sig bättre att arbeta än att leva på bidrag (Forssell, 2016).

”Att bidra” beskriv här först något individen ska få möjlighet till, en rätt, beskrivs det i nästkommande mening som att *göra rätt för sig*, alltså göra sin plikt. För att få människor att göra rätt för sig behövs, förutom fler enkla jobb, ökade krav på anställningsbarhet och en starkare ekonomisk drivkraft att arbeta. Fler enkla jobb och ökade drivkrafter till arbete beskrivs som nödvändiga för att bryta utanförskapet. Arbetet blir nödvändigt för att vara en del av samhället – antingen arbetar du, eller så är du *utanför*.

Drivkraften att arbeta ses som främst ekonomisk, och bör alltså även kunna stimuleras genom att göra det mer lönsamt att arbeta. Detta är något som Centerpartiets Annie Lööf, Emil Källström och Martin Ådahl menar att vi fick se prov på under Alliansens styre:

Vi ligger i botten i internationella jämförelser vad gäller gapet i sysselsättning mellan utrikes och inrikes födda. Det handlar heller inte om brist på arbetsvilja. Arbetskraftsutbudet hos utrikesfödda har ökat kraftigt. Sedan Alliansen genomförde omfattande reformer för att förbättra drivkrafterna till arbete ligger den nu ungefär på samma nivå som inrikes födda. Nyanlända både kan och vill jobba, men hindras.

Problemet är att höga ingångslöner i kombination med höga löneskatter pressar ned efterfrågan på arbetskraft och leder till en konstlat låg andel enkla jobb i ekonomin, vilket i sin tur innebär en fördröjning av inträdet på arbetsmarknaden (Lööf, Källström och Ådahl, 2016).

Arbetsviljan menas alltså vara något som går att styra genom ekonomisk politik. Drivkraften till arbete kan *förbättras*, inte endast genom att göra det mer lönsamt att arbeta, utan även

genom att göra det mindre lönsamt att *inte* arbeta. Problemet i vägen mot den fulla sysselsättningen blir istället för drivkraften, bristen på enkla jobb.

Att arbete är en ekonomisk plikt för samhället där man ska *göra rätt för sig* och *bidra* menar även av Moderata Ungdomsförbundet, genom Benjamin Dousa och Sofia Fölster. I en debattartikel i DN argumenterar de för ett samhällskontrakt som bärs upp av tre principer: ”alla ska få röra sig fritt”, ”gör din plikt” och ”kräv din rätt”. De menar att alla ska ha rätt till fri rörlighet, att flytta till Sverige i hopp om en bättre framtid och då även kunna *kräva sin rätt* att ”lag och ordning upprätthålls i hela Sverige” och att politiker inte hindrar skapandet av jobb – förutsatt att man *gör sin plikt*:

Gör din plikt. Det nya samhällskontraktet måste bygga på egenförsörjning. Genom egen ansträngning förväntas man göra rätt för sig. Bidragssystem ska inte tas för givet, utan bara finnas tillgängligt för de som kvalificerat sig genom att jobba och betala skatt. Dessutom vill Moderata ungdomsförbundet att vuxna nyanlända själva ska bekosta sina egna offentliga migrations- och integrationskostnader, som bostad och SFI, genom lån. På så sätt kan vi kraftigt få ned kostnaderna och samtidigt skapa starka drivkrafter att komma i arbete så snabbt som möjligt. Har man som affärsidé att permanent försörja sig på andras bekostnad så ska man inte tjäna på vår politik (Dousa och Fölster, 2016).

Debattartikeln är en reaktion på Moderaternas mer restriktiva flyktingpolitik, en politik som ungdomsförbundet motsätter sig och presenterar ett alternativ till. Trots att Dousa och Fölster använder slagordet ”gör din plikt – kräv din rätt”, menar de inte att deras nya samhällskontrakt ryms inom den svenska modellen – den sägs ha spelat ut sin roll. Istället vill de se *avsevärt lägre löner* för att möjliggöra fler enkla jobb. Drivkraften att arbeta hålls kvar genom att alternativet till att arbeta framställs som än mindre attraktivt. Det ekonomiska incitamentet att arbeta blir något av en helhetslösning för integrationen, där individen tvingas att *göra rätt för sig* och genom detta blir en del av samhället genom arbetet. Bidrag beskrivs som en påtvingad generositet för skattebetalarna, och man talar snarare om ett bidragsutnyttjande än ett bidragsberoende. Detta kan förstås ur en hårdnande invandringsdiskurs, där invandring ofta målas ut som en påfrestning på samhällsekonomin.

Även Socialdemokraterna talar om arbete som att *göra sin plikt*. I en debattartikel i Aftonbladet slår Stefan Löfven och Carin Jämtin vakt för den svenska modellen och presenterar sin lösning för hur fler ska komma i arbete:

För att nyanlända snabbare ska komma i jobb investerar vi i snabbspår in i bristyrken, validering och korta yrkesutbildningar. Den svenska modellen bygger på arbete och att var och en gör sin plikt och därmed kan kräva sin rätt. [...] För att stärka skolan, vården och omsorgen kommer vi investera tio välfärds miljarder per år, så att kommuner och landsting

kan anställa fler i välfärden – lärare, undersköterskor, socialsekreterare och andra viktiga yrkesgrupper. (Löfven och Jämtin, 2016).

Arbetet ses som en plikt och en förutsättning för den svenska modellen, men man talar dock inte om hur man ska få människor att göra sin plikt. Arbetet förutsätts vara tillräckligt attraktivt i sin nuvarande form för att människor själva ska *välja* att arbeta, utan att drivkraften till arbete behöver stärkas genom sänkta bidrag eller ökade krav på att göra sig anställningsbar. Även om Löfven och Jämtin väljer att inte tala om några direkta konsekvenser av att inte arbeta, ses *att man gör sin plikt* som en förutsättning för att kunna *kräva sin rätt*.

Genomgående förhåller sig debattörerna till en rättighetsdiskurs, där rätten till arbete samexisterar med synen på arbete som en plikt. En plikt som kan efterlevas genom att öka drivkrafterna för individen att arbeta, exempelvis genom att göra det mer lönsamt att arbeta eller göra det mindre lönsamt att gå på bidrag.

7 Sammanfattande diskussion och slutsatser

I min analys av debatten om att skapa jobb har jag funnit ett antal definitioner av arbete. Arbete definieras ibland som en aktivitet som syftar till att fylla ett *behov* och något som är av *nytta* för andra människor. Detta kan vara ett *mänskligt behov*, som behovet av fler arbetande i vissa välfärdsyrken – eller ett *skapat behov*, som efterfrågan av en vara eller tjänst. Behovet av arbetskraft ses som något som kan styras genom ekonomisk politik – antingen genom sänkta anställningskostnader eller genom skapandet av fler jobb i välfärden. Arbete definieras som något som *bidrar* till samhället, huvudsakligen genom att generera skattepengar till samhället och göra individen ekonomiskt självständig. Arbete ses även som något som ska innebära en *meningsfull* aktivitet som är *produktiv*, det vill säga producera något som genererar mervärde.

I vissa debattartiklar presenteras synsätt på vad som ses som ett *bra* eller *riktigt* arbete, och dessa synsätt skiljer sig mellan höger- och vänsterdebattörer. Vänsterpartiet, LO och delvis även Socialdemokraterna menar att ett bra arbete bör vara utvecklande och ha en lön som går att leva på, något som merparten av förslagen för enkla jobb inte ses uppfylla. Många högerdebattörer menar däremot att ett arbete alltid är bättre än att gå på bidrag och att *riktiga jobb* är något som skapas genom efterfrågan av arbetskraft, i motsats till *konstruerade* jobsatsningar skapade av politiker. Gemensamt i debatten är att arbete ses som mycket viktigt för individ och samhälle och att *full sysselsättning* är målet – *alla behövs* för att bygga samhället starkt.

Det finns ett flertal perspektiv på vilka värden och vilken meningen arbetet ses ge individ och samhälle. Arbetet ses vara viktigt för integrationen och för att hålla ihop samhället. Det utvecklar kunskaper och språk, ger stolthet, självförtroende och skapar gemenskap. Det värde- och meningsskapande som arbetet ses skapa, och det behov eller efterfrågan arbetssysslans eventuellt ses fylla, tycks dock främst ses som sekundärvinster av arbetet. Arbetet ses först och främst ha ett instrumentellt värde, som medel för att uppfylla ett annat mål än arbetssysslans i sig syftar till. Genom arbete genereras skatter som möjliggör investeringar i välfärden, arbete ökar produktiviteten och tillväxten och gör samhället ekonomiskt starkt. Arbetet ses ge individen frihet och självständighet och göra det möjligt för individen att ta ansvar och styra över sin egen ekonomi. I motsats ses arbetslösheten som en ofrihet, ett passivt tillstånd präglat av *syslölöshet* och ett *beroende* av bidrag – vilket menas förstöra individens humankapital, självförtroende och skapa utanförskap. Denna bild av arbetslösheten menar jag har en funktion i arbetsdiskursen. Dels som ett argument för att cementera behovet av att skapa arbete – när arbetslösheten görs, eller framställs, så skadligt blir arbete en självklar *rättighet* att sträva efter. Men även för att göra arbetslösheten till en drivkraft i sig, för att få individen att vilja arbeta och att göra sig *anställningsbar*, även om löner sänks eller anställningstryggheten minskar.

I uppsatsen har jag visat på hur arbetsdiskursen kan ses som formad av en tillväxtdiskurs och en rättighetsdiskurs, och att arbetet därför måste diskuteras utifrån sitt ekonomiska värde och utifrån premissen att *alla behövs* och har rätt att arbeta. Genom att hålla fast vid att alla behövs, blir arbetet en skyldighet för individen för att uppfylla sin del av samhällskontraktet och *bidra till samhället*.

Sammanfattningsvis kan sägas att det i debatten om att skapa jobb finns ett antal definitioner av begreppet arbete, dess värden och mening och vad som ses som ett bra eller riktigt arbete. Den minsta gemensamma nämnaren tycks vara att arbetet inbringar en lön och genererar skattepengar, och det är just detta instrumentella värdet som ofta ses som arbetets huvudsakliga funktion. Arbetet ses fylla ett antal funktioner för samhälle och individ – dessa *kan* vara direkt kopplade till arbetssysslans, men tycks i hög grad vara fristående från arbetssysslans och istället fylla en funktion genom sitt ekonomiska värde. Många av de argument som presenteras, för att visa på arbetets värde eller behovet av fler arbeten, menar jag är instrumentella och fyller ett mål utanför arbetssysslans. Vissa andra värden arbetet ses ha, som till exempel del i ett socialt sammanhang eller som integrerande, tycks snarare vara kopplade till att människor möts och interagerar. Värden som främst tycks vara kopplade till den funktion som arbetet fått för samhället idag.

8 Referenser

Litteratur

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.). 2012. *Textens mening och makt : metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Gustavsson, Klas., Pelling, Lisa och Strid, Ingvar. 2003. Bortom arbetet. I Ingvar Pelling och Lisa Strid (red.). *Arbete*. Stockholm: Tidskriftsföreningen Fronesis

Hennink, Monique M., Hutter, Inge och Bailey, Ajay. 2011. *Qualitative research methods*. Los Angeles: SAGE

Johansson, Tony. 2003. Introduktion till Karl Marx distinktion mellan improduktivt och produktivt arbete. I Ingvar Pelling och Lisa Strid (red.). *Arbete*. Stockholm: Tidskriftsföreningen Fronesis

Karlsson, Jan Ch. 2013. *Begreppet Arbete*. 2. uppl. Lund: Arkiv

Knocke, Wuokko. 2011. Osynliggjorda och "fragmenterade" - invandrade kvinnor i arbetslivet. I Paula Mulinari och Rebecca Selberg (red.) *Arbete : intersektionella perspektiv* Malmö: Gleerups, 211–227.

Paulsen, Roland. 2010. *Arbetsamhället: hur arbetet överlevde teknologin*. 1. uppl. Malmö: Gleerups

Tidningsartiklar från internet

Andersson, Ulla. 2014. 40 000 fler i arbete med Vänsterpartiets politik. *Svenska Dagbladet*. 29 april.
<http://www.svd.se/40-000-fler-i-arbete-med-vansterpartiets-politik> (Hämtad 2016-12-07).

Bengtsson, Jenny. 2016. Enkla jobb är väl högerns grej?. *Arbetet*. 17 juni.
<http://arbetet.se/2016/06/17/enkla-jobb-ar-val-hogerns-grej/> (Hämtad 2016-11-25).

Björklund, Jan., Hägglund, Göran., Lööf, Annie. och Reinfeldt, Fredrik. 2014. Så vill vi vassa insatserna från Arbetsförmedlingen. *Dagens Nyheter*. 6 februari.

<http://www.dn.se/debatt/sa-vill-vi-vassa-insatserna-fran-arbetsformedlingen/> (Hämtad 2016-11-03).

Björklund, Jan., Avci, Gulan., Haddad, Roger. och Hannah, Robert. 2015. Effektivare integration med försörjnings- och språkkrav. *Dagens Nyheter*. 28 januari.

<http://www.dn.se/debatt/effektivare-integration-med-forsorjnings-och-sprakkrav/> (Hämtad 2016-11-03).

Björklund, Jan och Persson, Mats. 2016. Motprestation ska krävas för att få försörjningsstöd. *Dagens Nyheter*. 27 september.

<http://www.dn.se/debatt/motprestation-ska-kravas-for-att-fa-forsorjningsstod/> (Hämtad 2016-12-08).

Damberg, Mikael. 2016. Damberg (S): Så får vi fram fler enkla jobb. *Dagens Nyheter*. 4 december.

<http://www.svd.se/damberg-s-sa-far-vi-fram-fler-enkla-jobb/> (Hämtad 2016-12-08).

Dousa, Benjamin och Fölster, Sofia. 2016. Ett nytt samhällskontrakt byggt på egenförsörjning. *Dagens Nyheter*. 2 november.

<http://www.dn.se/debatt/ett-nytt-samhallskontrakt-byggt-pa-egenforsorjning/> (Hämtad 2016-12-08).

Forssell, Johan. 2016. Minska sjukpenningen för att öka drivkraften att arbeta. *Dagens Nyheter*. 15 november

<http://www.dn.se/debatt/minska-sjukpenningen-for-att-oka-drivkraften-att-arbeta/> (Hämtad 2016-11-21).

Frycklund, Jonas. 2016. Inte läge att tacka nej till något jobb. *Dagens Nyheter*. 1 augusti.

<http://www.dn.se/debatt/repliker/inte-lage-att-tacka-nej-till-nagot-jobb/> (Hämtad 2016-11-02).

Grankvist, Per. 2015. Gör din plikt, kräv din rätt – eller tvärtom?. *Sydsvenskan*. 28 december.

<http://www.sydsvenskan.se/2015-12-28/gor-din-plikt-krav-din-ratt--eller-tvartom> (Hämtad 2017-01-05)

Grape, Linda., Hållö, Torbjörn och Pettersson, Ola. 2016. Fler enkla jobb försämrar befolkningens kunskaper. *Dagens Nyheter*. 30 juli.

<http://www.dn.se/debatt/fler-enkla-jobb-forsamrar-befolkningens-kunskaper/> (Hämtad 2016-11-02).

Lago, Anders. 2015. Ersätt fas 3 med ny typ av anställning. *Svenska Dagbladet*. 12 mars.

<http://www.svd.se/ersatt-fas-3-med-ny-typ-av-anstallning/> (Hämtad 2016-12-09).

Lemne, Carola. 2015. Utvidga rut för fler jobb och bättre integration. *Dagens Nyheter*. 26 juni.

<http://www.dn.se/debatt/utvidga-rut-for-fler-jobb-och-battre-integration/> (Hämtad 2016-11-02).

Löfven, Stefan. 2015. Här är Sveriges nya jobbagenda. *Aftonbladet*. 29 maj.

<http://www.aftonbladet.se/debatt/arbetsmarknad/article20871310.ab> (Hämtad 2016-11-24).

Löfven, Stefan och Jämtin, Carin. 2016. Nu tar vi strid för svenska modellen. *Aftonbladet*. 18 april.

<http://www.aftonbladet.se/debatt/article22639727.ab> (Hämtad 2017-01-05)

Lööf, Annie., Källström, Emil och Ådahl, Martin. 2016. Nyanlända tjänar på enkla jobb med lägre ingångslön. *Dagens Nyheter*. 3 juli.

<http://www.dn.se/debatt/nyanlanda-tjanar-pa-enkla-jobb-med-lagre-ingangslon/> (Hämtad 2016-11-02).

Persson, Mats. 2016. Nej, ingen vill ha era konstruerade ”jobb”. *Aftonbladet*. 20 september.

<http://www.aftonbladet.se/debatt/article23552793.ab> (Hämtad 2016-11-24).

Pettersson, Ola och Carlén, Thomas. 2016. Sverige behöver fler kvalificerade jobb. *Svenska Dagbladet*. 10 januari.

<http://www.svd.se/sverige-behover-fler-kvalificerade-jobb> (Hämtad 2016-11-25).

Riksdagsprotokoll

Protokoll 2015/16:81 Onsdagen den 16 mars. ”Aktuell debatt om vägen in på arbetsmarknaden”